

24. UNESCO saugomas pasaulio paveldas

Kaip žinote, į UNESCO pasaulio paveldo sąrašus įtraukiami unikalūs gamtos paminklai, žmonių sukurti šedevrai, tradicijos.

Įtraukiami tokio pobūdžio objektai:

- pasaulio paveldas,
- nematerialės paveldas,
- dokumentinis paveldas,
- biosferos rezervatai

Ar žinote, koks Lietuvos paveldas yra svarbus pasauliui?

Peskaitykite tekstus apie kai kuriuos objektus ir užpildykite lentelę.

Galbūt Jums gali padėti svetainė <http://unesco.lt>

	Objekto pobūdis	Kodėl, Jūsų nuomone, buvo verta įtraukti į UNESCO sąrašus?
Vilniaus senamiestis		
Kuršių nerija		
Lietuvos kryždirbystė ir kryžių simbolika		
Dainų švenčių tradicija ir simbolika		
Kernavė		

Baltijos kelias		

1. VILNIAUS SENAMIESTIS

Nuo XIII a. iki XVIII a. būdamas politiniu Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės centru, Vilnius turėjo didžiulės įtakos kultūriniam ir architektūriniam Rytų Europos vystymuisi. Nežiūrint užpuolimų ir dalinių sugriovimų, jis išsaugojo įspūdingus gotikos, renesanso, baroko ir klasicizmo pastatų kompleksus bei viduramžių miesto struktūrą ir natūralią aplinką" – toks buvo nurodytas pagrindinis motyvas Vilniaus istorinį centrą 1994 m. įrašyti į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą.

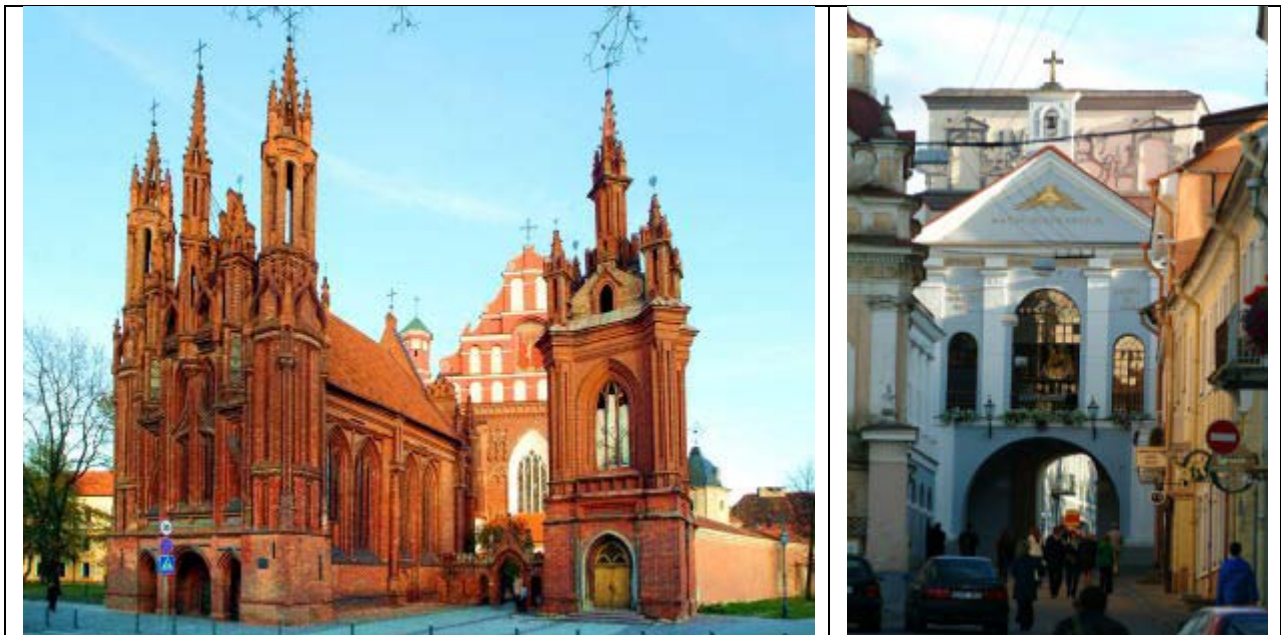
Vilnius, kaip Lietuvos sostinės vardas, pirmą sykį paminėtas Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino 1323 m. laiške, kviečiančiame čia atvykti ir kurtis Europos pirklus ir amatininkus, žadant jiems visokeriopą pagalbą. Nuo to laiko Vilnius žinomas kaip tolerantiškas miestas skirtingų tautų bei religijų žmonėms. Apie daugialypę miesto gyventojų sudėtį byloja senamiesčio gatvelių vardai (Vokiečių, Žydų, Totorių, Rusų), net devynių religijų šventovės.

Nepaisant istorijos negandų, Vilniuje išliko senoji architektūra, statyta viduramžių klestėjimo laikais. Vilniaus bažnyčių ir rūmų ansambliuose atsispindi visi architektūros stiliai – nuo vėlyvosios gotikos ligi klasicizmo, o barokas užbaigė savito miesto stiliaus formavimą. Tai vienas didžiausių (apie 360 ha, daugiau nei 1500 pastatų) ir gražiausių senamiesčių Vidurio ir Rytų Europoje ir šiauriausia sostinė, perėmusi senosios Pietų ir Vakarų Europos architektūros

stilius. XIV – XVII a. laikotarpio Lietuvos sostinė ir ypač 1579 m. įkurtas Vilniaus universitetas – toliausiai Europos Rytus siekiantis ryškus vakarietiškos kultūros ir švietimo centras, kuris Vakarų kultūrą toliau skleidė į Rytų šalis.

Vilniaus simbolis yra ant kalno stūksanti Gedimino pilis ir jos papėdėje keliskart perstatyta Arkikatedra, kurios požemiuose ilsisi senieji šalies valdovai. Katedros aikštėje – paminklas Vilniaus įkūrėju laikomam Gediminui. Šv. Onos bažnyčia – ažūrinis vėlyvosios, „liepsnojančios“ gotikos šedevras – vienas gražiausių tokios paskirties statinių pasaulyje. Baroko šedevrai yra Šv. Petro ir Povilo ir Šv. Jonų bažnyčios.

Lietuvos sostinė įsikūrusi Neries ir Vilnios upių santakoje yra viena iš „žaliausių“ pasaulio sostinių. Mieste gausu kultūrinių ir miško parkų, skverų, žalių kampelių. Istorinį miesto

centrą supančios kalvos – tai puikios apžvalgos aikštelės ar laisvalaikio praleidimo vietos, iš kurių atsiveria žavingos Vilniaus senamiesčio panoramos.

Sostinės senamiestis - miesto didybės ir grožio apogėjaus laikotarpio atspindys bei sparčiai augantis Vilnius – Baltijos šalių sostinių plėtros lyderis – priklauso gražiausių pasaulio miestų, kuriuos būtina aplankyti, dvidešimtukui.

<http://www.travel.lt>

2. KURŠIŲ NERIJA

Kuršių nerija – išskirtinis žmogaus ir gamtos kūrinys į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą įrašytas 2000 m. Tai 98 km ilgio ir 0,4–4 km pločio ištiesęs pusiasalis dviejų valstybių - Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos (Kaliningrado srities) teritorijoje. Lietuvai priklauso 50 km šiaurinės pusiasalio dalies ir čia bus kalbama apie ją.

XV a. visa Kuršių nerija buvo apsigobusi žalia miškų skraiste. Tačiau juos negailestingai iškirtus, pakilo vėjo pustomas smėlis. Jis slinko skersai pusiasalio, Kuršių marių link, užpildamas net keletą pamario žvejų kaimų. Prieš porą šimtmečių Nerijos gyventojams reikėjo išradingumo ir didelės kantrybės smėlio stichijai sustabdyti.

Pirmasis 1825 m. apželdinti kopas Kuršių nerijoje pradėjo Georgas Dovydas Kuvertas, tuometinis pašto stoties viršininkas. Kelios žmonių kartos suformavo pajūrio apsauginį kopagūbrį, o jų sodintas miškas sutramdė slenkantį smėlį. Tokio masto pajūrio kopų sutvirtinimo ir apželdinimo darbai Kuršių nerijoje yra vieninteliai pasaulyje. Trapių nerijos kopų ir gamtos apsaugos procesas tęsiasi ir šiandien.

Įspūdingiausi Kuršių nerijos vaizdai yra prie Nidos – visą lietuviškąją Kuršių neriją apimančio Neringos miesto centro: čia mišku apsodintos kopos susiduria su keliaujančio smėlio dykyne. Baltos keliaujančio smėlio kopos, iš vienos pusės skalaujamos Baltijos jūros, o iš kitos – Kuršmarių, paryškintos pušynų žalumos, atrodo tobulas gamtos paveikslas. Didingos plačių erdvių panoramos, permaininga vėjų ir jūros muzika sukuria ypatingą Kuršių nerijos aurą. Niūriu grožiu keri tarp Nidos ir Juodkrantės dunksančios Pilkosios (Mirusios) kopos.

Žavi yra visų keturių Neringos gyvenviečių – Nidos, Preilos, Pervalkos ir Juodkrantės architektūra - mėlynlangės etnografinės žvejų sodybos; jų stilių perėmę šiuolaikiniai kotedžai, medžio „nėriniais“ pasipuošusios senosios vilos Juodkrantėje. Prie gamtos didybės darniai dera ir naujoji architektūra - pušynų prieglobstyje įsikūrę viešbučiai ir poilsio namai. Pagal senuosius kuršių žvejų receptus rūkyta žuvis – tikras gurmanų delikatesas.

Neringa - puiki vieta ir mėgstantiems ramybę, ir judrų poilsį. Dviračių takai jungia visas gyvenvietes, o Nida – buriuotojų, burlentininkų, jėgos aitvarų ir parasparnių mėgėjų rojus. Kuršių nerijos nacionalinis parkas savita gamtos stichijų ir spalvų darna žavi bet kuriuo metų laiku. Kuršių Nerija - vienas gražiausių ir unikaliausių Europos kraštovaizdžių. Ypatinga šio krašto dovana – rasti audringos Baltijos į krantą pažertą gintarą.

<http://www.travel.lt>

3. LIETUVOS KRYŽDIRBYSTĖ IR KRYŽIŲ SIMBOLIKA

Kryždirbystė - ši unikali lietuvių liaudies meno šaka į UNESCO Žmonijos nematerialaus ir žodinio paveldo šedevrų sąrašą įrašyta 2001 m.

Tradiciniai lietuviški kryžiai - tai saviti statiniai, jungiantys architektūros, skulptūros, kalvystės, kartais net primityviosios tapybos elementus. Kryžiuose dažnai yra akivaizdūs iš archainių laikų atėję augaliniai ornamentai, „saulutės“ ar „paukščio“ – Gyvybės medžio motyvai, atitinkantys sakralinės erdvės traktavimą. Kryžiai statomi kaip paminklai mirusiems, kaip dvasinės apsaugos ženklai tam tikrose vietose, norint išprašyti malonių ar už jas dėkojant.

Kryžiai Lietuvoje buvo atkakliai statomi ir tais istorijos periodais, kai jų statybą draudė ar ribojo kraštą okupavusi Rusijos imperija (XIX a. II pusė) ir Sovietų sąjunga (XX a. V-VIII dešimtmečiai). Dėl šios priežasties jau XIX a. pabaigoje šie įvairių formų paminklai buvo viena iš tautinės tapatybės išraiškos formų ir greta religinės bei paprotinės reikšmės įgijo ir nacionalinio simbolio statusą.

Ypač daug kryžių buvo prie Žemaitijos, Aukštaitijos, Dzūkijos kelių ir sodybų. Vieni kryžiai būdavo liekni, grakštūs, juos puošiantys drožiniai atrodydavo kaip medžio nėriniai; kiti – storo kamieno, kuriame susipynę daugybė figūrų, - daugiau panašūs į skulptūras. Dar kitokie yra pamario gyvenviečių arba Mažosios Lietuvos kryžiai. Savituose mediniuose senųjų kuršių kryžiuose – krikštuose ryškus gamtos motyvas – paukščiai, augalai. To krašto evangelikų kapinėse pastatyti kryžiai pasižymi turtinga metalo ornamentika. Labai gražių ir tradicinius metalo kalinių motyvus išlaikiusių pavyzdžių yra Kalvystės muziejuje Klaipėdoje.

Iškiliausias lietuvių kryždirbystės menininkas yra Vincas Svirskis, kūręs XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje. Jo kryžiai, apipinti šventųjų figūrų gausa, greičiau primena skulptūrinės lietuviškojo baroko kompozicijas. Kai kurie V.Svirskio kryžiai yra ypatingai saviti, nes figūros yra ne vien fasadinėje pusėje, o supa visą kryžiaus kamieną, lipa į kryžiaus skersinį bei viršūnę. Tai jau tikra monumentaliosios skulptūrinės plastikos medinė architektūra. Įdomu tai, kad kryžius jis darė iš vientiso medžio storgalio šaknimis į viršų. Lietuvos muziejuose saugoma apie 50 šio talentingiausio kryždirbio kūrinių; iš jų 14 – Taikomosios dailės muziejuje Vilniuje.

Kryžių kalnas prie Šiaulių, kuriame nuo XIX a. su pertraukomis statomi kryžiai prašant malonių ar dėkojant už jas, bene vienintelė tokia istorinė vietovė pasaulyje. Dabartiniu metu joje priskaičiuojama per 20 000 kryžių – ir ypatingai meniškų liaudies meistrų kūrinių, ir kuklių

medinių kryžių. Jame stovi ir popiežiaus Jono Pauliaus II apsilankymo Lietuvoje 1993 m. metu pastatytas lietuvių dievdirbio sukurtas kryžius.

Kryždirbystė ir ankstesniais laikais, ir dabar yra tik žodžiu ir gyvu pavyzdžiu perduodama liaudies meno tradicija, kurios niekada ir niekur nebuvo mokoma. Kryžius ir šventųjų skulptūrėles visą laiką kūrė tik savamoksliai liaudies meistrai, kuriems tas užsiėmimas dažniausiai būdavo antraeilis. XVIII a. antros pusės – XIX a. medžio meistrai ypač mažesnių miestelių bažnyčiose yra sukūrę meniškų šventųjų skulptūrų, vingriais ornamentais išpuošę sakyklas ar bažnyčios suolus. Tokių šventųjų kolekcijas galima pamatyti Utenos kraštotyros, Telšių „Alkos“ ir kai kuriuose kituose muziejuose.

<http://www.travel.lt>

4. DAINŲ ŠVENČIŲ TRADICIJA IR SIMBOLIKA ESTIJOJE, LATVIJOJE IR LIETUVOJE

2003 m. Baltijos valstybių – Estijos, Latvijos ir Lietuvos – dainų švenčių tradicija ir simbolika buvo pripažinta šedevru, vertu įrašyti į UNESCO paveldo sąrašą.

Kai XVIII a. pabaigoje Baltijos valstybes ištiko panašus istorinis likimas – visas jas aneksavo Rusijos imperija, jau XIX a. etninė kultūra, ypač liaudies dainos tapo reikšminga tautinio identiteto išraiška, skatinusia mintis atsiskirti nuo Rusijos ir kurti savarankiškas valstybes. Kelias į Baltijos šalių nepriklausomybės atkūrimą 1990 m. dažnai vadinamas „dainuojančia revoliucija“.

Dainų švenčių tradicija į Baltijos šalis iš Vakarų Europos atėjo per Skandinaviją, - pirmiausia į Estiją ir Latviją, kiek vėliau – ir į Lietuvą. Dainų šventės šiose šalyse rado labai tinkamą terpę – puoselėjamas liaudies dainų ir kitas liaudies kultūros tradicijas. Šios tradicijos ir žmonių nacionalinė savimone padėjo šiam unikaliai, neturinčiam atitikmenų visame pasaulyje, ir itin vertingam kultūriniam reiškiniui prigyti ir įsitvirtinti Baltijos kraštuose.

Pirmąkart lietuviai iš visos šalies į Dainų dieną susirinko 1924 metais. Tarpukariu respublikinės Dainų šventės buvo rengiamos kas dveji metai, o rajonuose ir gyvenvietėse vykdavo kasmet. Dainų šventės vyko net ir sovietmečiu, į jų repertuarą įjungiant ir liaudies bei patriotines dainas. Vos patvirtinus būsimos dainų šventės repertuarą, prasideda pasirengimas rajonuose – ten vyksta vietinės dainų šventės. Į Dainų šventę sostinėje patenka tik atrinkti geriausi kolektyvai ir ansambliai.

Lietuvoje vyksta dvejios dainų šventės – suaugusiųjų, kuriose dalyvauja ir jaunimo kolektyvai, atliekantys suaugusiųjų repertuarą, bei moksleivių dainų šventės. Pasirengimas moksleivių dainų šventėms - tai lyg mokykla, auklėjanti jaunimą mylėti ir mokėti dainuoti liaudies dainas. Moksleivių dainų šventės – tai labai jaunatviškas, bet kiek sumažintas Dainų šventės modelis. Daug metų mini dainų šventes įvairiose šalyse – JAV, Kanadoje, Australijoje rengia lietuvių emigrantai bei lietuvybę saugantys jų palikuonys.

Dabartinės dainų šventės susideda iš trijų dalių – Šokių diena, Ansamblių (etnografinių ir folklorinių) vakaras ir didingiausia – Dainų diena. Į Dainų šventes, kurios vyksta kas ketveri metai arba kartais derinamos prie valstybei ypatingai svarbių datų, susirenka per 30 000 atlikėjų;

vien chorų būna per 400. Paskutinioji - šešioliktoji - dainų šventė vyko 2003 m., šeštoji moksleivių dainų šventė - 2005 m.

Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, išsiplėtė Dainų švenčių dalyvių geografija – į jas dalyvauti atvyksta tautiečiai iš 10 – 15 kitų šalių, tad ir šventė pradėta vadinti Pasaulio lietuvių dainų švente.

<http://www.travel.lt>

5. Kernavė

Kernavė – išskirtinė vietovė, liudijanti unikalią išnykusią kultūrinę tradiciją ir civilizaciją, svarbius žmonijos istorijos etapas - į UNESCO Pasaulio paveldo šedevrų sąrašą įrašyta 2004 m. Kernavė - vienintelis Baltijos šalyse penkių piliakalnių

kompleksas, buvusi pirmoji Lietuvos sostinė.

Tik šioje vietovėje geriausiai galima pajusti baltų priešistorę ir Lietuvos valstybės ištakas. Kernavėje randami unikalūs kultūrų pėdsakai nuo X tūkstantmečio prieš mūsų erą iki ankstyvųjų viduramžių. Pirmaisiais amžiais po Kristaus Pajautos slėnyje formavosi stambios gyvenvietės, kurių gynybai buvo naudojami piliakalniai. Piliakalniai, kaip pagrindinis proistorinės gyvenvietės tipas, Lietuvoje funkcionavo nuo bronzos amžiaus iki XIV a. pabaigos. Šalies teritorijoje jų priskaičiuojama iki tūkstančio, tačiau visame Baltijos jūros regione nerasime kito tokio penkių piliakalnių komplekso. Piliakalniai – išraiškingiausias Kernavės kultūrinio rezervato elementas. Tai istorinių-gamtinių procesų (pasitraukusių ledynų) ir ilgalaikės žmogaus veiklos palikimas.

Kernavė pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose - Hermano Vartbergės bei eiliuotoje Livonijos kronikoje paminėta 1279 m. XIII a. Kernavė – feodalinis Pajautos slėnyje tarp Neries upės ir įtvirtintų piliakalnių išsidėstęs miestas. Tuo metu Kernavė buvo pirmoji Lietuvos sostinė - svarbiausias besiformuojančios Lietuvos ekonominis politinis centras. Tai Kernavės klestėjimo amžius.

1390 m., kryžiuočių antpuolio metu, Kernavė buvo visiškai sudeginta. Senojo miesto liekanas ilgainiui nuo žmonių akių paslėpė storas sąnašinis aliuvinis žemių sluoksnis, puikiai užkonservavęs visą organiką, o tuo pačiu ir miestelėnų – lietuviškosios Trojos gyventojų – gyvenimo pėdsakus. Skirtingai negu Vilniuje, Kernavėje nuo XIV a. pabaigos išliko visiškai nepalieti kultūriniai sluoksniai, kurie puikiai išsaugojo neįkainojamą informaciją.

Šioje vietovėje, kuri turi Valstybinio Kernavės rezervato statusą, jau beveik 30 metų vyksta sistemingi archeologiniai tyrinėjimai, o Kernavės archeologijos ir istorijos muziejuje sukaupti gausūs unikalių radinių rinkiniai.

Liepos pradžioje, minint Valstybės dieną, Kernavėje vyksta įspūdingos „Gyvosios archeologijos dienos“, kuriose demonstruojami senieji amatai, koncertuota senosios muzikos ansambliai, kovų meną demonstruoja įvairių šalių karybos klubai. Joninės – dar viena ypatingai gausi ir pagal senąsias tradicijas bei apeigas Pajautos slėnyje švenčiama šventė. Kita efektinga šventė – kasmet rugpjūčio pabaigoje vykstantis Baltijos ir Šiaurės šalių neofolko festivalis „Mėnuo Juodaragis“. Nuo 2005 m. norintieji turiningai praleisti laisvalaikį galės dalyvauti archeologiniuose kasinėjimuose.

<http://www.travel.lt>

6. Baltijos kelias – žmonių grandinė, sujungusi tris valstybes laisvės vardan

Slaptos SSRS sutartis su nacių Vokietija dėl įtakos sferų pasidalinimo padėjo pagrindą stalininės imperijos išsiplėtojimui Vidurio Rytų Europoje. Todėl tuometinio SSRS prezidento Michailo Gorbačiovo pradėta sovietinės sistemos reformavime ypatingą vaidmenį turėjo istorinių totalitarizmo nusikaltimų iškėlimas. Ypač tai aktualu tai buvo trims Baltijos tautoms – estams, latviams ir lietuviams, šių susitarimų išdavoje netekusioms savo valstybingumo. XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigoje šiose valstybėse susikūrė masiniai judėjimai, kurie į daugiataukstantinius mitingus sukviesdavo savo piliečius Vilniuje, Rygoje bei Taline.

Minint 50-ąsias 1939 m. pasirašyto Molotovo–Ribbentrop'o pakto metines, 1989 m. rugpjūčio 23 d. buvo organizuota masinė taiki demonstracija - žmonių rankų grandinė nuo Talino per Rygą iki Vilniaus. Ši taiki demonstracija atkreipė viso pasaulio dėmesį, sukeldama nuostabą savo masiškumu ir taikingumu.

Pirmą kartą mintis parengti bendrą trijų Baltijos valstybių paraišką, siekiant akciją „Baltijos kelias“ įtraukti į Tarptautinį registrą „Pasaulio atmintis“ (International Register „Memory of the World“, kilo 2003 m. rugpjūčio mėn. vykusiame regioniniame Baltijos šalių nacionalinių komitetų „Pasaulio atmintis“ susitikime Gdanske (Lenkija). Tuomet, susirinkus aptarti UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ (nuoroda į tekstą mūsų svetainėje) (UNESCO programme „Memory of the World“) įgyvendinimo galimybes, Lietuvos delegacija pasiūlė kolegoms iš Latvijos ir Estijos parengti akcijos „Baltijos kelias“ paraišką, atspindinčią 1989 m. rugpjūčio 23 d. įvykius. Galutinis sprendimas buvo priimtas 2005 m. rudenį Estijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos ir Vokietijos nacionalinių komitetų „Pasaulio atmintis“ atstovams susirinkus Vilniuje.

Paraišką „Baltijos kelias: žmonių grandinė, sujungusi tris valstybes laisvės vardan“ (The Baltic Way - Human Chain Linking Three States in Their Drive for Freedom) - rengė ir dokumentus teikė Baltijos valstybių nacionalinių archyvų, nacionalinių bibliotekų, kultūros ministerijų, nacionalinių komitetų „Pasaulio atmintis“, nacionalinių UNESCO komisijų, Latvijos Tautos fronto muziejaus, Estijos okupacijos muziejaus, Lietuvos istorijos instituto bei kitų įstaigų atstovai.

2009 m. liepos 30 d. vykusiame Tarptautinio patariamojo komiteto posėdyje Bridžtaune (Barbadosas) „Baltijos kelią“ liudijančių dokumentų kolekcija buvo įtraukta į Tarptautinį registrą „Pasaulio atmintis“.

<http://unesco.lt>